Вісник Сумського національного аграрного університету
Серія "Фінанси і кредит", 2012. №1

ФІНАНСИ, КРЕДИТ

УДК 657:635.2

А.В. Дегтяренко

ОЦІНКА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДИТУ

Досліджено особливості оцінки платоспроможності сільськогосподарських підприємств, проаналізовано фактичні дані фінансового стану аграрних підприємств Сумської області. Доведено доцільність застосування в аудиторській практиці для оцінки платоспроможності та ймовірності банкрутства як коефіцієнтно-нормативного підходу, так і підходу з визначенням типу фінансової стійкості.

Вступ. Під час своєї професійної діяльності аудитору необхідно застосовувати аналітичні процедури з оцінки вірогідності банкрутства підприємства, яке перевіряється. Для цього важливо врахувати не тільки фактичний фінансовий стан суб'єкта господарювання, а і його галузеву приналежність, адже в підприємств з різних галузей економіки структура активів, а відтак і зобов'язань відмінна. Зокрема, в сільському господарстві з його річним виробничим циклом та залежністю від зовнішньої кон'юнктури оцінювати ймовірність банкрутства треба на основі показників, що спираються на динаміку коефіцієнтів платоспроможності, а не на їх статичні значення. Крім того, аудитору варто зосередити увагу на ключових елементах оборотних активів сільськогосподарських підприємств – виробничих запасів шляхом їх порівняння з іншими величинами.

Постановка проблеми. Важливість правильності оцінки ймовірності банкрутства для аудитора витікає із вимог Міжнародних стандартів Аудиту [3], відповідно до них, якщо після проведення аудиту й надання висновку, в якому не вказано на можливість банкрутства протягом року, підприємство оголошується банкрутом, аудитор чи аудиторська фірма втрачають ліцензію на подальшу професійну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка платоспроможності підприємств у тому числі сільськогосподарських й методи її здійснення викладені у працях таких вчених, як: Г.Г. Кірейцев, П.Я. Попович, Ю.С. Цал-Цалко та ін. Однак потребують подальшого дослідження особливості застосування фактологічних даних підприємств при аналізі їх фінансово-управлінської діяльності та аудиті.

Виклад основного матеріалу. Часто при дослідженні платоспроможності й вірогідності банкрутства аудитори спираються на загальноприйняті нормативи коефіцієнтів ліквідності. Але досить значна частка сільськогосподарських підприємств Сумської області має показники платоспроможності, значення яких є значно меншими за нормативні коефіцієнти, крім того структура оборотних активів цих господарств є незадовільною. З цієї позиції постає необхідність визначити межу фінансової міцності, нижче якої аграрне підприємство перетворюється у неплатоспроможне, тобто коли визнання його банкрутом є лише справою часу й аудиторові потрібно відобразити це у висновку.

Для вирішення поставленої проблеми скористаємось коефіцієнтом забезпеченості власними засобами оборотних активів (далі КЗВЗ). У відповідності із сучасними техніками кризового управління [1, 7, 10] для визнання підприємства банкрутом необхідно КЗВЗ менший за 0,1 або коефіцієнт покриття (далі КП) менший за 1. Потрібно також додати, що дані техніки розроблені для будь-яких підприємств без врахування галузевих особливостей, а тому їхню правильність перевіримо на

© Дегтяренко А.В.

сільськогосподарських підприємствах Сумської області. Для цього застосуємо показник – коефіцієнт відновлення платоспроможності (далі КВіП).

Використання КВіП викликане тією обставиною, що ймовірність втрати чи, навпаки, відновлення своєї платоспроможності підприємством залежить не стільки від значення самого коефіцієнта покриття на кінець звітного періоду, скільки від тенденції його розвитку за цей самий період. З даного твердження стає зрозумілим, що цей коефіцієнт є лише похідними від коефіцієнта покриття, але водночас він визначається, виходячи із його рівня за попередній звітний період. Він характеризує темп зростання КП, ґрунтуючись на припущенні, що підприємство перетинає критичну межу банкрутства, якщо темп зростання КП зберігається продовж двох кварталів протягом звітного року. Якщо значення КВіП є більшим за 1, то підприємство ще має потенційну можливість без зовнішньої фінансової допомоги не втратити остаточно свою платоспроможність.

Отже, до розгляду взята вибірка сільськогосподарських підприємств Сумської області, в т.ч. й господарства з від'ємними значеннями коефіцієнта забезпечення власними засобами оборотних активів. До вибірки не увійшли ті сільськогосподарські підприємства, в балансах яких по рядку 280 «Оборотні активи» значиться нульова сума. Аграрні підприємства Сумської області дослідної вибірки розбиті на інтервальні групи відповідно до значення КЗВЗ з кроком 0,4 (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка платоспроможності сільськогосподарських підприємств Сумської області за 2011 рік відповідно до рівня коефіцієнта відновлення платоспроможності

Інтервали значень коефіцієнта забезпечення власними засобами оборотних активів	Кількість підприємств в групі	Середній КЗВЗ по групі	Середній коефіцієнт покриття по групі		Середній коефіцієнт відновлення платоспроможності по групі
			на початок року	на кінець року	
До 0,0	55	-3,432	0,052	0,356	0,213
0,01 – 0,40	49	0,203	0,810	0,602	0,382
0,41 – 0,80	96	0,625	3,367	2,993	1,882
0,81 і вище	75	0,828	5,270	6,214	3,854

З наведених даних видно, що при значеннях КЗВЗ, близьких в середньому по групі до 0,6, підприємства долають критичну межу неплатоспроможності. Необхідно також зауважити, що середній КП по кожній інтервальній групі у неплатоспроможних підприємств на кінець року є меншим за цей же показник на початок року, що свідчить про подальше поглиблення кризових явищ по досить значній частці господарств області.

Не обнадійливою є та обставина, що питома вага підприємств, остаточно втративших свою платоспроможність залишається на досить високому рівні й на кінець 2011 року становить 20%. Характерним для дослідження є факт того, що лише господарства з рівнем КЗВЗ, більшим за 0,8, не тільки добре функціонують, але й нарощують свою фінансову міцність, оскільки їх коефіцієнт покриття на кінець року є більшим, ніж на початок року. Отже, у вибірці присутня група господарств з добре налагодженим фінансовим управлінням, кількість яких на кінець 2011 року становила 75 одиниць.

Прослідковується взаємозв'язок між КЗВЗ та КП. Крім того, формули цих коефіцієнтів містять однакові рядки з балансу, що дозволяє пов'язати ці показники за допомогою простих арифметичних дій, аби з'ясувати рівень КЗВЗ, що відповідає значенню коефіцієнта покриття, прийнятному для відновлення платоспроможності:

$$КЗВЗ = (Ф1(260) – Ф2\ (620)) / Ф1(260);$$

$$КП = Ф1(260) / Ф2\ (620);$$

$$КЗВЗ = \frac{Ф1(260)}{Ф1(260)} - \frac{Ф1(620)}{Ф1(260)}$$

$$КЗВЗ = 1 - \frac{Ф1(620)}{Ф1(260)}$$

$$КЗВЗ = 1 - \frac{1}{\frac{Ф1(260)}{Ф1(620)}}, \text{ або}$$

$$КЗВЗ = 1 - \frac{1}{КП} \text{ або } КП = \frac{1}{1 - КЗВЗ} \qquad (1)$$

Підставляючи запропоноване у вище згадуваній техніці критичне значення КЗВЗ – 0,1, отримаємо, що мінімально допустиме значення коефіцієнта покриття приблизно дорівнює 1. Однак у дослідженні інтервал значень КЗВЗ, що включає 0,1 – [0,01; 0,40] знаходиться нижче критичної межі платоспроможності, про що свідчить значення КВіП, яке у всіх цих інтервалах є меншим за 1. Тому для сільськогосподарського виробництва розглянута методика оцінки платоспроможності, а отже і ймовірності банкрутства є неприйнятною. На підтвердження цього факту достатнім буде підставити у розраховану формулу залежності (1) середньонормативне значення коефіцієнту покриття, що дорівнює 2,25, при цьому КЗВЗ буде близьким до 0,6. І саме починаючи з інтервалу, по якому середнє значення КЗВЗ близьке до 0,6 (0,625) аграрні підприємства є платоспроможними, оскільки значення КВіП в них більше за одиницю.

Проведене дослідження показало, що з технічної точки зору для оцінки платоспроможності аудитору можна використовувати певний набір коефіцієнтів та їх нормативне значення, що можна узагальнено назвати коефіцієнтно-нормативним підходом.

Але для того, щоб остаточно переконатися, що зроблені висновки не спираються на просте співпадіння фактичних даних треба ще додатково перевірити їх прийнятність. З цієї позиції пропонується апробувати методику [2, 4, 5, 6, 8, 9] визначення типів фінансової стійкості, адже вона, на нашу думку, є цілком прийнятною для аграрної галузі, оскільки спирається на порівняння величини виробничих запасів з певними комбінаціями джерел фінансування активів. Як відомо, саме виробничі запаси в сільськогосподарських підприємствах є найбільш важливими активами, адже від їх наявності й цінової кон'юнктури на них залежить виконання першочергових виробничих функцій.

Отже, методика передбачає застосування власного оборотного капіталу (ВОК), що розраховується за формулою (2):

$$ВОК = ВК – НА, \qquad (2)$$

де ВК – власний капітал (Ф1(380)); НА – необоротні активи (Ф1(080)).

Методика передбачає інші показники: ВЗ – виробничі запаси (Ф1(100)); ДК – довгострокові кредити (Ф1(440)); КК – короткострокові кредити (Ф1(500)).

Таким чином, абсолютна стійкість (АС) – для фінансування запасів достатньо власного оборотного капіталу; платоспроможність підприємства гарантована:

$$ВЗ < ВОК$$

Нормальна стійкість (НС) – для фінансування запасів, крім власного оборотного капіталу, залучаються довгострокові кредити та позики; платоспроможність гарантована:

$$ВЗ < ВОК + ДК$$

Нестійкий фінансовий стан (НФС) – для фінансування запасів, крім власного оборотного капіталу та довгострокових кредитів і позик, залучаються короткострокові кредити та позики; платоспроможність порушена, але є можливість її відновити:

$$ВЗ < ВОК + ДК + КК$$

Кризовий фінансовий стан (КФС) – для фінансування запасів не вистачає звичайних джерел; без зовнішньої допомоги підприємству загрожує банкрутство:

$$ВЗ > ВОК + ДК + КК$$

Слід також зазначити, що ключова різниця між нормальною та абсолютної фінансовою стійкістю полягають в тому, що абсолютно стійкі господарства мають змогу забезпечувати розширене відтворення, тобто капіталізувати прибуток в основні та оборотні засоби лише за рахунок власних коштів, що витікає із перетвореної нерівності з розглянутої методики:

$$ВК > ВЗ + НА$$

Натомість для підприємств із нормальною фінансовою стійкістю розширене відтворення можливе виключно за умови їх довгострокового кредитування, адже:

$$ВК + ДК > ВЗ + НА$$

Фактичне застосування методики визначення типів фінансової стійкості господарств наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка платоспроможності сільськогосподарських підприємств Сумської області за 2011 рік відповідно до типу фінансової стійкості

Інтервали значень коефіцієнта забезпечення власними засобами оборотних активів	Кількість підприємств в групі	Середній КЗВЗ по групі	В середньому на одне господарство				Тип фінансової стійкості
			ВЗ, тис. грн.	ВОК, тис. грн.	ВОК + ДК, тис.грн.	ВОК + ДК + КК, тис.грн.	
До 0,0	55	-3,432	458,3	-2328,1	-1818,0	-771,1	Кризовий фінансовий стан
0,01 – 0,40	49	0,203	466,3	70,9	385,9	618,0	Нестійкий фінансовий стан
0,41 – 0,80	96	0,625	746,0	677,5	921,1	1076,5	Нормальна стійкість
0,81 і вище	75	0,828	512,7	998,4	1847,9	2224,1	Абсолютна стійкість

Відповідно до даних табл. 2, господарства з від'ємним значенням КЗВЗ мають критичний фінансовий стан, аграрні підприємства із інтервальної групи КЗВЗ [0,01; 0,40] – мають нестійкій фінансовий стан, із інтервальної групи КЗВЗ [0,41; 0,80] – нормальну стійкість, а з інтервальної групи КЗВЗ > 0,81 –абсолютну стійкість.

Отже, в таблицях 1 та 2 наведено оцінку платоспроможності сільськогосподарських підприємств: в першій – на основі коефіцієнтно-нормативного підходу, в другій – на основі визначення типів фінансової стійкості господарств. В обох випадках дослідна вибірка сільськогосподарських підприємств розбивалася на однакові інтервальні групи відповідно до значень КЗВЗ. Показники використовувались різні, однак вихідні результати збіглися. Що доводить прийнятність застосування аудитором для оцінки платоспроможності та ймовірності банкрутства як коефіцієнтно-нормативного підходу, так і підходу з визначення типу фінансової стійкості, оскільки вони підтверджують один одного за допомогою фактичних даних, взятих з фінансової звітності сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Проведене дослідження якісно розширює методичний інструментарій аудитора при проведенні оцінки платоспроможності сільськогосподарського підприємства, оскільки дає практичне підґрунтя, підкріплене фактичними даними, щодо прийнятності застосування коефіцієнтно-нормативного підходу та підходу з визначення типу фінансової стійкості у професійній аудиторській діяльності.

SUMMARY

The author focuses on the features of assessment of agricultural enterprises solvency, analyzes the actual data of the financial condition of agricultural enterprises of Sumy region. The author also proves the expediency of application in auditing practices the assessment of solvency and probability of bankruptcy as a coefficient-regulatory approach, and approach towards determination of the types of financial sustainability.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: підручник. / Г.Г. Кірейцев. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
2. Маслак О.І. Теоретичні засади інноваційного потенціалу підприємства та його оцінка / О.І. Маслак, М.О. Дворник, О.С. Рогова // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – Луцьк, 2008. – Вип. 5 (18). – Ч. 2. – С. 214-218.
3. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2007 року. / Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гик, Т.Ц. Шарашидзе, Л.Й. Юрківська, С.О. Куліков. – К.: ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2007. – 1172 с.
4. Мороз Ю.Ю. Побудова організаційної моделі фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету: Науково-теоретичний збірник. – Житомир, 2009. – Вип. 2 (25). – С. 242-250.
5. Нехай В.А. Методи економічного аналізу в антикризовому управлінні сільськогосподарськими підприємствами / В.А. Нехай // Науковий вісник: збірник наукових праць Чернігівського державного технологічного університету. – Чернігів, 2009. – Вип. 37. – С. 125-128.
6. Островська О.А. Модель ідентифікації стійкості фінансового стану підприємства / О.А. Островська // Экономика Крыма. – 2003. – №8. – С. 55-60.
7. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник / П.Я. Попович. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 365 с.
8. Смачило В.В. Оцінка фінансової стійкості підприємств / В.В. Смачило, Ю.В. Будникова // Економічний простір: збірник наукових праць Придніпровської державної академії будівництва і архітектури. – Дніпропетровськ, 2008. – Вип. 20. – Ч. 2. – С. 266 – 275.
9. Сулим М.В. Комплексна ідентифікація зон ризику діяльності підприємства / М.В. Сулим // Вісник Львівської комерційної академії: збірник наукових праць. Серія: економічна. – Львів, 2009. – Вип. 30. – С. 152-156.
10. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: ЦУЛ, 2008. – 566 с.

Надійшла до редколегії 21 травня 2012 р.